

PAPER DETAILS

TITLE: DOĞAL MİRASIN KORUNMASI AÇISINDAN SOSYAL BİLGİLER (ORTAOKUL) VE
COĞRAFYA (ORTA VE YÜKSEKÖĞRETİM) MÜFREDAT PROGRAMLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

AUTHORS: Ali Ekber GÜLERSOY

PAGES: 315-354

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/15114>

DOĞAL MİRASIN KORUNMASI AÇISINDAN SOSYAL BİLGİLER (ORTAOKUL) VE COĞRAFYA (ORTA VE YÜKSEKÖĞRETİM) MÜFREDAT PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali Ekber GÜLERSOY*

Öz

Doğal kaynakların hızla tüketildiği, niteliği-niceliğinin değiştirildiği dünyamızda, doğal alanların çok azı (örneğin doğal ormanların % 7'si), nispeten geniş, bozulmamış birimler halinde kalabilmiştir. Böylesi bir ortamda hassas karasal-denizel doğal miras alanlarının ivedilikle koruma altına alınması, koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi gerekmektedir. Doğal mirasın korunması bilincinin oluşturulabilmesi için eğitim-öğretim faaliyetlerinin anayasası konumundaki öğretim programlarının derin bir içeriğe ve kazanımlara sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmada, ülkemiz sosyal bilgiler (ortaokul) ve coğrafya (orta ve yükseköğretim) müfredat programları, doğal mirasın korunması açısından betimsel yöntemle irdelenmiştir. Araştırma sonucunda, doğal mirasın korunması bilincinin oluşturulması bakımından sosyal bilgiler öğretim programlarının yetersiz olduğu, ortaöğretim coğrafya öğretim programlarının ise nispeten yeterli görüldüğü tespit edilmiştir. Doğal miras ve korunması kavramlarını içeren ünite ve kazanımlar, ülkemiz sosyal bilgiler öğretim programlarında kapsamlı bir şekilde yer almalı, ortaöğretim coğrafya müfredat programlarında ise 12. sınıftan 10. veya 11. sınıfa çekilmelidir. Ancak birkaç üniversitede okutulan doğal miras ve korunmasıyla ilgili dersler, bütün coğrafya öğretmenliği anabilim dalı ve coğrafya bölümü ders programlarında yer almalıdır. Her ilde, mümkünse her ilçede ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerine yönelik, özellikle yaz mevsiminde, uzman kişilerin istihdam edildiği “doğa okulları”, “doğa toplulukları”, “doğa eğitimi ve bilim okulları” açılmalı, il merkezlerinde “tabiat tarihi müzesi”, “botanik bahçesi”, “doğal yaşam parkı” ve “orman müzesi” vb. gibi mekânlar oluşturulmalıdır.

* Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, gulersoy74@gmail.com

Anahtar kelimeler: Doğal miras, Doğal mirasın korunması, Sosyal Bilgiler (Ortaokul) öğretim programları, Coğrafya (Orta ve Yükseköğretim) öğretim programları, Koruma-kullanma dengesi.

EVALUATION OF CURRICULA FOR SOCIAL STUDIES (SECONDARY SCHOOL) AND GEOGRAPHY (SECONDARY AND HİGHER EDUCATION) IN TERMS OF CONSERVATION OF NATURAL HERITAGE

Abstract

In our world that natural resources have been rapidly consumed, and their quality-quantity have been changed, very little part of natural areas (e.g. 7% of natural forests) has been able to remain in relatively wide, undisturbed units. On such an environment, it is required for sensitive terrestrial-marine natural heritage areas to be put under conservation urgently and, for conservation-usage balance to be pursued. Syllabuses which are in the status of constitution of training-education activities are required to have a deep content and attainments so that conservation consciousness of natural heritage can be able to be created. In this study, our social studies (secondary school) and geography (secondary and higher education) curricula were examined by descriptive method in terms of conservation of natural heritage. As a result of the research, it was found that social studies syllabuses had been inadequate, but as for geography syllabuses for secondary education had been seen relatively adequate. Units and attainments, which contain concepts of natural heritage and its conservation, should appear comprehensively in our country's social studies syllabuses, and they should be drawn from 12th grades to 10th or 11th grades as for in geography curriculum for secondary education.

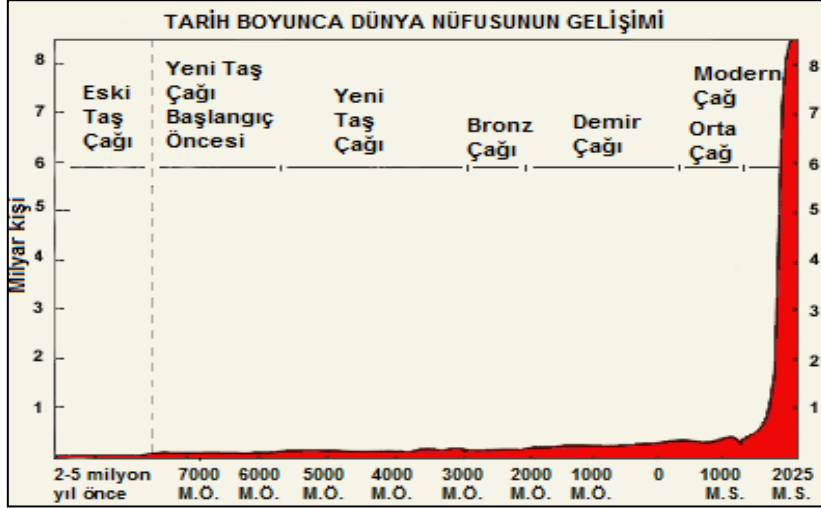
Keywords: Natural heritage, Conservation of natural heritage, Social Studies (Secondary school) syllabuses, Geography (Secondary and Higher Education) syllabuses, conservation-usage balance.

1. GİRİŞ

Günümüzde doğal kaynaklar, sonsuz insan ihtiyaçları ve artan nüfus karşısında yetersiz kalmaktadır. Dünya nüfusundaki artış özellikle 1750'den sonra hızlanmış, 1850 yılında 1 milyarı, 1930 yılında ise 2 milyarı geçmiştir. Nüfusun ikiye katlanma süresi de 150

yıldan 80 yıla düşmüştür. Nüfus 1976'da 4 milyar (56 yılda), 1999'da ise 6 milyarı bulmuştur. 2011 yılında 7 milyarı aşan dünya nüfusunun 2025'de 8 milyar, 2043'de ise 9 milyar olacağı tahmin edilmektedir (Şekil 1). Bu artışa paralel olarak, yoğun bir kullanım baskısıyla karşı karşıya kalan doğal alanlar, hızla tahrip edilmektedir.

Şekil 1: Tarih boyunca dünya nüfusunun gelişimi (J eğrisi).

Günümüzde dünya nüfusunun % 51'i kentlerde yaşamaktadır. 2030'a gelindiğinde bu oranın % 60 olacağı ve bu nüfusun kıyı alanlarında yoğunlaşacağı tahmin edilmektedir (www.unesco.org, 2013). Kentsel baskının artması yanında, kırsal alanlarda ki tarım-hayvancılık faaliyetleri, doğal alanların hızla degrade olmasına yol açmaktadır. Biyolojik çeşitlilik açısından zengin Tropikal bölgelerde yer alan kalkınmakta olan ülkelerde nüfus artışı oldukça yüksektir. Bu durum kırılgan ekosistemlerin yok olmasına neden olmaktadır. Nitekim türlerin yeryüzünden yok oluş hızı, geçmişe göre günümüzde 1000 kat daha fazla olup, yaklaşık 20 000 tür yeryüzünden yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Karbondioksit konsantrasyonları 10 000 yıl önceki doğal seviyesinden % 30-

35 daha yüksek olup küresel ortalama yüzey sıcaklığı 20. yüzyılda 0,6 °C derece artmıştır. Dünyamızda doğal orman örtüsünün yalnızca % 7'si nispeten geniş, bozulmamış birimler halinde kalabilmiştir. Bunun yanında tatlı su miktar ve kalitesi büyük ölçüde azalmıştır. Nitekim dünya nüfusunun yaklaşık % 20'si yeterli içme suyundan yoksundur.

Antropojen etkinin şiddetle hissedildiği dünyamızda, gelecekte nitelik değiştirecek insan ihtiyaçları, doğal ortam üzerindeki baskıyı daha da artıracaktır. Bu süreç sonunda, tüm ekolojik dengelerin bozulmasıyla, çöllerin, şiddetli erozyona uğramış yüzeylerin, suları nitelik değiştirmiş ve canlı potansiyelini büyük ölçüde yitirmiş okyanusların-denizlerin ve yok olmuş ormanların hâkim olduğu antropojen biyomların devri başlayabilecektir. Nitekim Malezya ormanlarının 20 yıl, Endonezya ormanlarının ise 30 yıl içerisinde yok olacağı tahmin edilmektedir (Citron, 2006: 30). Buna ek olarak dünyada 20 yıl içinde tarım alanlarının % 20'si toprak erozyonu ile kaybolacaktır. Yine Afrika'da Sahra'nın güneyinde 50 yıl içinde 650 000 km² kadar alan çölleşecektir (Goudie, 2013: 79). Böylesi bir sürecin yaratacağı sonuçlar; açlık, susuzluk, barınma ve yoksulluktur.

Dünyamızdaki gelişen teknolojilerin bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımı nedeni ile ortaya çıkan olumsuzlukların, doğada neden olduğu çöküşü durdurmak amacıyla doğayı ve doğal kaynakları koruma düşüncesi, son zamanlarda tüm dünyada hızla yayılmaktadır.

İnsan, doğal ortamın (ekosferin) dışında ya da doğal işlevleri bozulmuş bir ortamın içinde uzun süre yaşayamaz. Doğayı veya ekosistemleri korumak, tür topluluklarını ve bu toplulukların yaşadıkları doğal ortamla birlikte korumayı gerektirir. Doğal vejetasyonun korunması veya ağaçlandırma yoluyla güçlendirilmesi, uzun süreçte bir ülkenin toprak-su dengesi, yeraltı ve akarsuları, erozyon denetimi ve tarımsal üretimin korunması ile ilgilidir. Bir ülkenin tarımsal üretimi ve dolayısıyla ulusal ekonomisi doğal ortamın korunmasına bağlıdır. Doğal kaynakların korunması, toprağın verimliliğiyle;

dolayısıyla, ulusların yükseliş ve çöküşleriyle ilgilidir. Doğal alanların bitki örtüsü ile ekolojik döngülerin korunması arasında yakın bir ilişki olduğu da unutulmamalıdır (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1990: 258-261, 282-284).

Nüfus artışının ve çeşitli kullanım alanlarının giderek yayılması, yakın bir gelecekte yeryüzünde (açık denizler, buz ve kum alanları hariç) hiçbir yerin doğal halde kalamamasına neden olacaktır. Yeryüzünde bazı doğal alanların varlığını sürdürmesi, belirlenecek milli parklar, jeoparklar, biyosfer rezerv, biyogenetik rezerv alanları, orman koruma bölgesi, doğal biyotik alanlar, doğal anıtlar, deniz parkı vb. gibi doğal miras alanlarının kurulmasına bağlıdır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Türkiye’de doğal ve tarihi-kültürel mirasla ilgili kapsamlı çalışmalar[†] yapılmıştır. Böyle olmasına karşın doğal miras, doğal mirasın korunması ve eğitimle ilişkisini irdeleyen çalışmalar istenilen düzeyde değildir.

Araştırmanın amacı, doğal kaynakların hızla degrade (bozulduğu, değerini yitirdiği) olduğu bir süreçte, ülkemizde doğal miras değerlerinin korunması bilincinin oluşturulması açısından sosyal bilgiler (ortaokul) ve coğrafya (orta ve yükseköğretim) öğretim programları içerik, amaç ve kazanımlarının değerlendirilmesidir.

Bu çerçevede, betimsel yöntemle, ülkemiz sosyal bilgiler (4-7. sınıflar) ortaöğretim (9-12. sınıflar) ve yükseköğretim coğrafya dersleri müfredat programları, doğal miras/doğal mirasın korunması çerçevesinde içerik, amaç ve kazanım vb. açılarından

[†] Doğa koruma: Doğaner 1985, sosyo-kültürel miras turizmi: Aliağaoğlu 2004, turizmde doğal, kültürel çekicilikler: Soykan 2004, tarihi-kültürel mirasın korunmasına yönelik tutum ve davranışların ölçülmesi: Gümüş ve Adanalı 2011, turizmin kültürel miras üzerindeki etkilerine yönelik yerel halkın farkındalığı: Uslu ve Kiper 2006, tarihsel ve kültürel mirasın tespitine (envanter) yönelik çalışmalar: kulturvarliklari.gov.tr; Başgelen 2003; Diler 2007; Diler 2008; TÜBA-TÜKSEK 2008; Dedehayır 2009; Demirkesen vd. 2005.

incelenmiştir. Elde edilen bilgiler çerçevesinde doğal mirasın korunması bilincinin oluşturulmasına yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

3. DOĞAL MİRAS, TÜRKİYE'DE ve DÜNYADA DOĞAL MİRAS

Doğal ortam açısından eşsiz durumda olan ve ekosistemin işleyişinde temel oluşturan alanlar (doğal koruma alanları), tarihsel ve kültürel değerlerin bulunduğu ortamlar (tarihi ve kültürel koruma alanları) miras değerler olarak tanımlanmaktadır (Akten vd., 2008: 755; Oban 2008: 602).

Doğal miras, yeryüzünün sahip olduğu, korunması gereken fizikî (yer şekilleri, su kütleleri, toprak) ve biyocoğrafik değerlerdir. Başka bir deyişle doğal miras biyolojik, jeolojik-jeomorfolojik ve hidrografik çeşitliliğin oluşturduğu değerlerdir. Bilimsel veya görsel açıdan nadir ve küresel olan jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar, nesli tükenmekte olan hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği sahalar, doğal miras alanları olarak değerlendirilmektedir. Jeolojik-Jeomorfolojik miras, kıyı mirası (falez, plaj, kıyı oku, tombolo, kıyı kumulu, ria, kıyı kordonu, delta vb.), karstik miras (mağara, obruk, düden, traverten terasları), volkanik miras (piroklastik koniler, kaldera, maar), buzul mirası (buzul, buzul gölü, hörgüçkaya, moren) olarak; hidrografik miras, miras göller, miras nehirler ve akarsu mirası (kanyon, delta, şelale, seki) şeklinde; biyocoğrafik miras, miras flora, miras fauna; özel tarım ürünleriyle bütünleşmiş alanlar ise miras topraklar olarak tanımlanabilir (Doğaner, 1985: 119; Doğaner, 2003: 1-3).

Bir sit alanı, ancak Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme içerisinde yer alan Uygulama Rehberi'nde belirlenen ölçütlere uyduğu takdirde Dünya Mirası Listesi'nde yer alabilmektedir. Bu ölçütler:

1. Yeryüzünün gelişiminde tarihsel olarak belli başlı aşamaları temsil eden nadide örnekler,

2. Süregelen jeolojik süreç, biyolojik gelişim ve insanoğlunun doğal çevreyle ilişkisini temsil eden nadide örnekler; ölçüt, yeryüzünün gelişimi dönemlerinden farklı olarak bitki ve hayvan topluluklarının gelişim süreçleri, kara ve deniz alanları ile tatlı su kaynakları üzerinde yoğunlaşmaktadır,

3. Süperlatif (en üstün) doğal fenomenler, istisnai doğal güzelliklere ve estetik öneme haiz alanlar; örneğin, önemli ekosistemlerin nadide örnekleri,

4. Biyolojik çeşitliliğin in situ (yerinde; mahallinde) muhafazasında önem taşıyan doğal ortamlar; bilimsel veya koruma amaçlı bakış açısından nadide evrensel değer taşıyan, tehdit altındaki hayvan ve bitki örneklerini içeren önemli doğal ortamlar şeklindedir. Doğal hayatın korunması bakımından özel bir önem taşıyan ölçüt (4) uyarınca, nadide evrensel değer taşıyan tehdit altındaki örneklerin yaşam alanları, kayda değer bir başka nitelikleri olmasa bile listeye alınabilmektedir (Akipek, 2001: 19-20).

Dünyada doğal, tarihsel ve kültürel mirasın korunmasına dair çalışmalar, bazı ülkelerde 17. yy.'da başlasa da koruma çalışmalarının uluslararası bir takım kurallara bağlanması süreci 1900'lü yıllarla birlikte ortaya çıkmıştır. Uluslararası bir tüzüğün kabulü ise ancak 1964 yılında Venedik'te gerçekleştirilen bir toplantıda mümkün olmuştur (Oban, 2006: 221). 1972 yılında UNESCO Genel Konferansı'nda, "Dünya Mirası Sözleşmesi / Dünya Kültür ve Doğa Mirasını Koruma Sözleşmesi" kabul edilmiş, 1975 yılında da yürürlüğe girmiştir (Akipek 2001: 13). Türkiye, bu sözleşmeyi 23 Mayıs 1982'de onaylamıştır. Bu sözleşme; ulusal sitlerin belirlenip Dünya Mirası Listesi'nde koruma kapsamına alınmasını, dünyaya duyurulmasını, halkta bu bilincin oluşturulmasını ve koruma konusunda yetersiz olan devlet ve kuruluşlara teknik işbirliği sunulmasını hedeflemektedir (Erden, 1984: 36'ya göre Oban 2006: 221). UNESCO tarafından "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" 17 Ekim 2003'te kabul

edilmiş, Türkiye 19 Ocak 2006'da çıkardığı kanun ile sözleşmeye taraf olmuştur (www.unesco.org.tr, 2013).

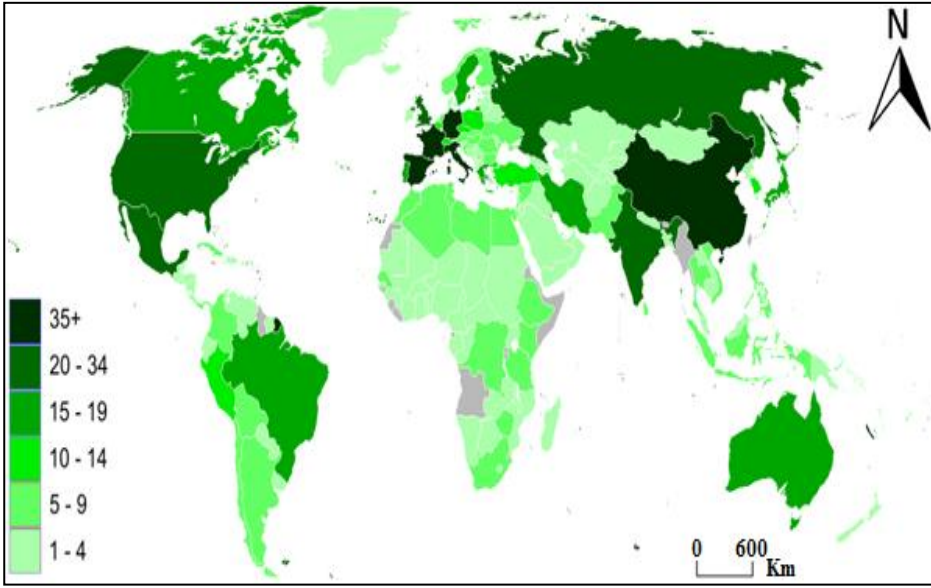
Tablo 1. Dünya miras alanlarının bölgelere göre dağılımı

Bölge	Tabii	Kültürel	Karışık	Toplam
Afrika	36	48	4	88
Arap Ülkeleri	4	68	2	74
Asya-Pasifik	57	154	10	221
Avrupa ve Kuzey Amerika	60	399	10	469
Latin Amerika ve Karayipler	36	90	3	129
TOPLAM	193	759	29	981

(<http://whc.unesco.org>, 2013).

Günümüzde Dünya Tabiatı Koruma Birliği (IUCN) verilerine göre, dünya yüzeyinin % 5'inden fazlası korunan alan olarak ayrılmış olup, koruma konusunda hassas olan ülkelerde bu oran % 20'lere kadar çıkmaktadır. Dünya karasal ekosistemlerinin % 13'ü koruma altında iken (147 000 adet koruma alanı, 19 300 000 km²), denizel ekosistemlerin ancak % 1'i (5000 adet koruma alanı) koruma altındadır (www.iucn.org, 2013).

Şekil 2. Ülkelere göre miras alanları sayısı, 2013 (<http://en.wikipedia.org>, 2013)

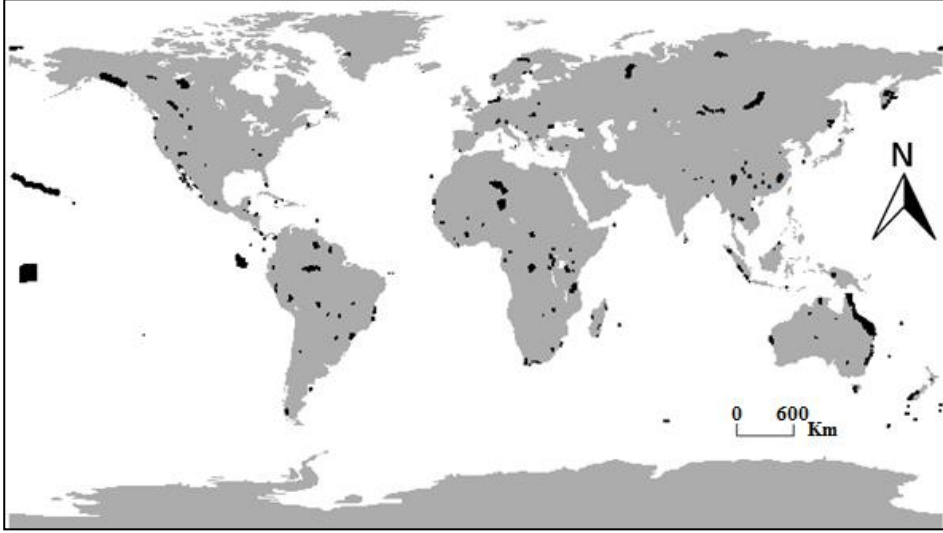

Dünya miras alanlarının bölgelere göre dağılışı incelendiğinde ilk sırayı Avrupa ve Kuzey Amerika (469 adet) bölgelerinin aldığı, onu Asya-Pasifik (221 adet) ve Latin Amerika ve Karayipler (129 adet) bölgelerinin izlediği görülmektedir. Dünya miras alanları açısından ilk sıralarda yer alan ülkeler sırasıyla; İtalya (50), Çin (46), İspanya (44), Fransa, Almanya (38), Meksika (32), Hindistan (30), İngiltere (28), Rusya (25), ABD (21)'dir (<http://whc.unesco.org>, 2013). Ülkemizde 11 adet dünya miras alanı mevcuttur (Tablo 1, Şekil 2 ve 3).

Doğal miras alanlarının en geniş yer tuttuğu bölgeler ise sırasıyla Avrupa ve Kuzey Amerika (60 adet), Asya-Pasifik (57 adet)'tir. Doğal miras alanları açısından ilk sıralarda yer alan ülkeler sırasıyla; ABD, Avustralya (12), Çin, Rusya (10), Brezilya (7), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (5), Hindistan (6), İtalya ve Meksika (5)'dir (<http://whc.unesco.org>, 2013). Ülkemizde doğal miras alanı konumunda herhangi bir miras alanı mevcut

değildir. Buna karşın Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir), Pamukkale-Hierapolis (Denizli) hem doğal hem de kültürel miras alanı statüsünde yer almaktadır (Tablo 1, Şekil 2 ve 3).

Şekil 3. Dünya miras alanları haritası (www.wdpa.org, 2013).

Tablo 2. Anadolu'da mevcut kullanımların karşılaştırılması (%),

	Orman	Bozkır	Alpin Kuşak	Sulak Alanlar	Tarım	Yerleşim ve Diğerleri
M.Ö. 10 000	72	17	5	6	-	-
Günümüzde	28	29	4	1	31	7

(Yücel ve Babuş, 2005'ten değiştirilerek).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi ülkemizde doğal orman alanlarının yaklaşık yarısı (% 44) 12 000 yıllık süreçte tahrip edilmiş buna karşın bozkır alanları % 12 oranında artmıştır. Dikkat çekici bir diğer değişim, sulak alanların yok olmasıdır. Nitekim 12 000 yıl önce % 6 oranında olan sulak alanlar, doğal niteliğini kaybederek günümüzde % 1'e kadar gerilemiştir (Tablo 2).

Bu tahribata rağmen Anadolu, dünyadaki önemli bitki ve hayvan gen merkezleri arasında yer almaktadır. Nitekim Anadolu, birçok tarımsal ürünün kökenini ve gen havuzunu oluşturmaktadır. Bilindiği gibi yerel anlamda bitki ve hayvan gen havuzları ve merkezleri de doğal miras açısından ayrı bir değere sahiptir.

Önemli Doğa Alanları (Şekil 4), bitki, çiftyaşamlı, iç su balıkları, kelebek, kız böceği, kuş, memeli ve sürüngen türleri için küresel ve bölgesel ölçekte önemli alanlardır. Günümüze kadar, ülkemizde 255'i Önemli Kuş Alanı olan 305 Önemli Doğa Alanı (20 208 149 ha, Türkiye'nin % 26'sı) tanımlanmış olup bunun ancak % 20'si koruma altındadır. İç Anadolu Bölgesi'ndeki Önemli Doğa Alanlarının % 35'i korunmakta iken Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki alanların ise yalnızca % 8'i korunabilmektedir (Madran ve Özgönül, 2005: 13; www.dogadernegi.org, 2013).

Doğal, tarihsel ve kültürel miras Türkiye'de özellikle turizmin gelişimiyle gündeme gelen ve giderek önemi artan bir konudur (Uslu ve Kiper, 2006: 306). Türkiye'de 1951 yılında Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur. Eski eserlerle ilgili olarak ilk yasa ise 1969 yılında çıkarılmıştır. Bunu 1973'te çıkarılan Eski Eserler Kanunu (21.07.1973 tarih ve 1710 sayılı kanun) izlemiştir. Fakat içerisinde doğal, tarihsel ve kültürel miras vurgusu bulunan yasal düzenleme 21/07/1983 tarihli "2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile yapılmıştır (Resmi Gazete, Sayı: 18113). 1987 tarihinde yapılan değişikliklerle (Değişik: 17/6/1987 - 3386/1 md.) kanuna korumanın yanı sıra kullanma konusunda da ifadeler eklenmiştir. Bu değişiklik koruma konusunu önemli bir noktaya taşımaktadır. Böylelikle koruma yalnızca devletin yapacağı bir uygulama olmaktan çıkmış, bu doğal, tarihsel ve kültürel varlıkların kullanımından yarar sağlayanların da yapması gereken bir uygulamaya dönüşmüştür. Fakat korumanın yanında kullanımı da düzenlemek bazı durumlarda sorunu çözmemektedir.

Bugün dünyada uluslararası düzeyde en yaygın kabul gören yerinde (in-situ) koruma kategorileri, IUCN'nin (Uluslararası Doğayı Koruma Birliği) koruma alanları ile UNESCO'nun biyosfer rezervleri ve dünya miras alanlarıdır (Kurdoğlu, 2007: 68). Bunlar içerisinde doğal miras alanları, yeryüzünde nadir habitatlar olmaları, ekosistemlerin doğal işleyişini yansıtmaları vb. açılarından ayrı bir öneme sahiptir.

Tablo 3. Türkiye’de korunan alanların türlerine göre dağılımı

KORUNAN ALAN TÜRÜ	KORUNAN ALAN DEĞERİ	SAYI
Milli Park	Ulusal	40
Tabiatı Koruma Alanı	Ulusal	31
Tabiat Parkı	Ulusal	184
Tabiat Anıtı	Ulusal	107
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Ulusal	80
Muhafaza Ormanı	Ulusal	58
Doğal Sit	Ulusal	1273
Özel Çevre Koruma Bölgesi	Bölgesel	15
Ramsar Alanı	Küresel	14
Biyosfer Rezervi	Küresel	1
Dünya Miras Alanı	Küresel	11

(www.milliparklar.gov.tr, 2013)

Doğal miras, genellikle bir başka sahada benzerine az rastlanan ve korunmaya değer özellikler taşıyan doğal oluşumların tamamına verilen addır. Bu oluşumları korumak için bir takım düzenlemeler yapılabilmektedir. Örneğin Milli parklar, doğal koruma alanları, doğal SİT ve Özel Çevre Koruma Bölgeleri (ÖÇKB) gibi düzenlemeler ülkemizde de bulunmaktadır. Türkiye’de 2013 yılı itibarıyla 40 adet milli park, 31 adet tabiatı koruma alanı, 184 tabiat parkı, 107 adet tabiat anıtı, 80 adet yaban hayatı geliştirme sahası, 58 muhafaza ormanı, 1273 doğal sit, 15 adet özel çevre koruma bölgesi, 14 adet Ramsar sulak alanı, 1 adet biyosfer rezerv alanı ve 11 adet dünya miras alanı bulunmaktadır (www.milliparklar.gov.tr, 2013), (Tablo 3, Şekil 5).

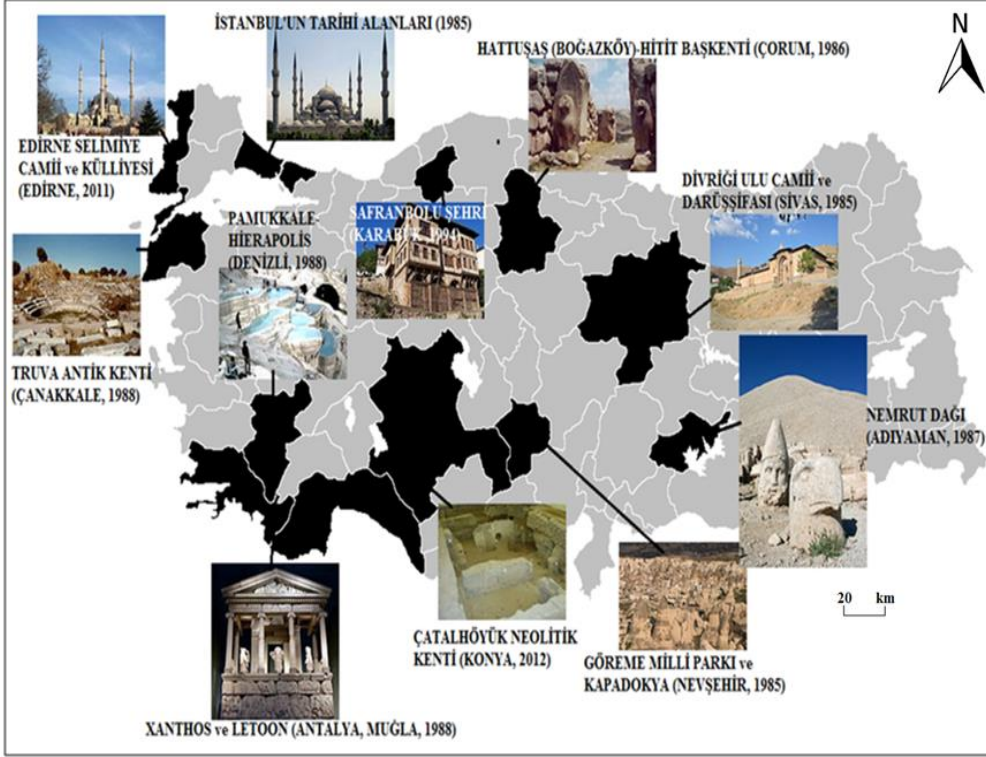
Doğal mirasın önemli bir parçası olan jeolojik mirası koruma çalışmaları çerçevesinde, Kızılcahamam ve Çamlıdere jeoparklarının bazı bölümleri açılmıştır. Kula Jeopark Alanı, UNESCO tarafından tescillenerek, ülkemizin ilk jeoparkı unvanını elde etmiştir. Bunun yanında MTA Genel Müdürlüğü tarafından “Jeolojik Koruma” ve “Jeolojik Miras” kapsamında, Göreme Tarihi Milli Parkı Jeolojik Miras Kaynak Araştırma Projesi, Mut Miyosen Milli Park Jeolojik Miras Kaynak Araştırma Projesi, Dilek Yarımadası ve Menderes Deltası Jeolojik Mirası Kaynak Değer Araştırması, Karapınar Öneri Jeopark Alanı, Artabel Havzası (Gümüşhane) Öneri Jeopark Alanı, Biga Yarımadası Jeositleri, Tuz Gölü Havzası ve Sivas İli Jeositleri çalışmaları yürütülmektedir (www.mta.gov.tr, 2013).

Şekil 4. Türkiye Önemli Doğa Alanları haritası (www.dogadernegi.org, 2013).

“Türkiye'nin Korunan Alanları Bilgi Sistemi Projesi” kapsamında gerçekleştirilen çalışmayla ülkemizin karasal korunan alan büyüklüğü 5 milyon 647 bin 568 hektar olarak tespit edilmiştir. Bu alan ülke yüzölçümünün % 7'sini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle Türkiye karasal alanlarının % 7'sinin resmi koruma altında olduğu söylenebilir.

Şekil 5. Türkiye Dünya miras alanları haritası, 2013.

Ülkemizin, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar sonucunda, günümüze dek UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 11 adet varlığımızın alınması sağlanmıştır. Bu varlıklardan; İstanbul'un Tarihi Alanları [1985], Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) [1985], Hattuşaş (Boğazköy)-Hitit Başkenti (Çorum) [1986], Nemrut Dağı (Adıyaman-Kâhta) [1987], Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla) [1988], Safranbolu Şehri (Karabük) [1994], Truva Antik Kenti (Çanakkale) [1998], Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) [2011], Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) [2012] kültürel olarak; Göreme Milli Parkı ve Kapadokya

(Nevşehir) [1985], Pamukkale-Hierapolis (Denizli) [1988] hem kültürel, hem doğal miras olarak sözü edilen listeye alınmıştır (www.unesco.org, 2013), (Şekil 5).

İlk kez 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne iletilen Geçici Listemiz 2000, 2009, 2011, 2012 ve 2013 yıllarında güncellenmiş olup bu listede 2 karma (kültürel/doğal), 1 doğal ve 38 kültürel olmak üzere toplam 41 adet varlık bulunmaktadır. Bu varlıklardan; Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya) [2000] ve Kekova (Antalya) [2000] karma miras alanı olarak, Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Alanı [2013] doğal miras alanı olarak söz konusu listede yer almaktadır (www.kulturvarliklari.gov.tr, 2013).

Doğal mirasın korunması açısından "Sakin Şehir" uygulamaları da dikkat çekicidir. "Sakin Şehir" yerel lezzetlerine, tarihi dokularına, doğaya değer veren ve koruyan kent anlamındadır. 25 ülkeden 166 üyenin bulunduğu Uluslararası Cittaslow Birliği'ne ülkemizden ilk olarak Seferihisar (2009) dâhil olmuştur. Yavaş hareketinin Türkiye'de yaygınlaşması için yapılan çalışmalar sonucunda Akyaka (Muğla/Ula), Yenipazar (Aydın), Gökçeada (Çanakkale), Taraklı (Sakarya), Yalvaç (Isparta), Perşembe (Ordu), Vize (Kırklareli) ve Halfeti (Şanlıurfa) kentleri Cittaslow (sakin şehir) unvanını kazanmıştır (Gülersoy ve Gümüş, 2012: 267-268; www.cittaslowturkiye.org, 2013).

4. DOĞAL MİRASIN KORUNMASI İLE SOSYAL BİLGİLER (ORTAOKUL) ve COĞRAFYA (ORTA ve YÜKSEKÖĞRETİM) ÖĞRETİM PROGRAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Geçmişten günümüze kendini ve yaşadığı ortamı algılamaya, anlamlandırmaya çalışan insanoğlu, doğal ortam içerisinde elde ettiği deneyimleri, birikimleri bir sonraki nesle eğitim-öğretim aracılığıyla aktarmaya çalışmıştır. Bu süreçte sosyal bilgiler ve coğrafya dersleri oldukça önemli bir konuma sahip olmuştur.

Nitekim interdisipliner yapısıyla sosyal bilgiler dersleri, yaşadığı çevreyi ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilen, etkili ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Coğrafya dersleri ise öğrencilerin yaşadıkları alandan başlayarak ülkemiz ve tüm dünya ile ilgili coğrafi bilinç kazanmalarını, gelecekteki yaşantılarında etkin bir şekilde kullanabilecekleri coğrafi bir donanıma sahip olmalarını amaçlamaktadır. Başka bir deyişle ortaöğretimden yükseköğretime, küresel-ulusal-yerel çerçevede doğal ortam-insan ilişkilerini sentezleyebilen, söz konusu ilişkiler çerçevesinde sorunları fark edip çözümler üretebilen bireyler yetiştirmek, coğrafya derslerinin başlıca misyonları arasındadır.

Bireylerde doğal mirasın korunması bilincinin oluşturulmasında, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi/dersleri öğretim programları işlevsel bir konuma ve öneme sahiptir. Bu çerçevede doğal mirasın korunması bakımından, sosyal bilgiler ve coğrafya (ortaöğretim ve yükseköğretim) müfredat programlarını genel amaçlar, ünite ölçeğinde amaç-kazanım, içerik ve etkinlikler vb. açılarından incelemekte yarar vardır.

4.1. Doğal Mirasın Korunması ve Sosyal Bilgiler (Ortaokul) Öğretim Programlarındaki Yeri, Önemi

Ortaokul sosyal bilgiler öğretim programı genel amaçlarıyla öğrencinin; “Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklayacağı” öngörülmektedir. Bu genel amaç öğrencinin doğal ortam-insan ilişkilerini algılamasını öngörmekle birlikte doğal mirasın korunmasına yönelik bir içeriğe sahip değildir. Bunun yanında sözü edilen amaçlar içerisinde kültürel mirasın korunmasını hedefleyen genel amaç ifadeleri (*“Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın*

korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder”) yer alırken, doğal mirasın korunmasını içeren herhangi bir genel amaç ifadesi bulunmaması dikkat çekicidir.

Tablo 4. Sosyal bilgiler (ortaokul) öğretim programlarında “doğal miras ve doğal mirasın korunması” kavramlarının yer aldığı öğrenme alanları üniteler, kazanımlar, etkinlik örnekleri ve doğrudan verilecek beceri-değerler.

	5. SINIF SOSYAL BİLGİLER	7. SINIF SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRENME ALANI	KÜRESEL BAĞLANTILAR	KÜRESEL BAĞLANTILAR
ÜNİTELER	HEPİMİZİN DÜNYASI	ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER
KAZANIMLAR	Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir. Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.	Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.
ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	Harikalar Diyarı” (Çeşitli malzemeler kullanılarak dünya ortak mirasına ait nesnelerin maketleri yapılır.) (4, 5. kazanım) “Mimar Sinan’ın Eserlerini Tanıyoruz” (Ortak miras eserlerimizden tarihi eserleri tanıtmak amacıyla bir gezi düzenlenir.) (4, 5. kazanım) “Sanal Alan Gezisi” (İnternette ortak miras konulu sanal alan gezisi yapılır.) (5. kazanım)	“İnsanlığın Mirası” (Ortak mirastan örnekler verilerek ortak mirası oluşturan değerler tanıtılır.) (4. kazanım) “Birlikte Koruyalım” (Ortak miras değerlerin korunması ile ilgili proje çalışması yapılır.) (4. kazanım)
DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ ve DEĞER	Doğrudan verilecek beceri: Yazılı anlatım Doğrudan verilecek değer: Sorumluluk	Doğrudan verilecek beceri: Kalıp yargıları fark etme Doğrudan verilecek değer: Barış

(www.meb.gov.tr, 2013)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde sosyal bilgiler (4-7. sınıflar) öğretim programlarında doğal mirastan çok, ortak miras vurgusunun ön planda olduğu, ayrıca doğal varlıklar-ortak miras ilişkisinin de ele alındığı görülmektedir. Bu programlarda öğrencilerin, 5. Sınıf “Hepimizin Dünyası” ünitesinde “ortak mirasa örnekler verebilmesi”, “ortak miras-turizm ilişkisini sorgulaması”; 7. Sınıf Ülkelerarası Köprüler” ünitesinde “doğal varlık-

ortak miras ilişkisini irdelemesi” ve “ortak miras değerlerinin korunması ve yaşatılması için sorumluluk alması” hedeflenmektedir (Tablo 4).

Somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine girmiş ve bilişsel-duyuşsal açılardan öğrenmeye açık olan ortaokul öğrencilerinin (doğal kaynakların hızla bozulduğu, doğal alanların yok denecek kadar azaldığı bir ortamda) doğal mirasın korunması bilincini kazanması ve içselleştirmesi gerekmektedir. Mevcut sosyal bilgiler öğretim programları (4-7. Sınıflar) söz konusu ihtiyacı karşılamaktan uzak görünmektedir. Ortaöğretim kurumlarına (lise) geçiş özelliği gösteren ortaokul sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal mirasın korunmasına yönelik kazanımlar yer almalı, doğal mirasın korunması bilincinin kazanılabilmesi için ülke çapındaki bütün ortaokullarda özellikle yaz mevsiminde uzman kişilerin istihdam edildiği “doğa okulları” açılmalıdır. Ülkemizde ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik “doğa okulları”, “doğa toplulukları”, “doğa eğitimi” uygulamalarına birçok örnek vermek mümkündür. Ancak bu uygulamalar daha çok büyük kentlerdeki özel okullarda yürütülmektedir.

TÜBİTAK tarafından desteklenen ve akademisyenlerin yürütücü olduğu “doğa eğitimi ve bilim okulları”, doğal mirasın korunması bilincinin oluşturulmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Bu çerçevede TÜBİTAK 2013 yılında 76 projeye destek vermiş, İzmir’den Bayburt’a ve Sinop’tan Hatay’a birçok ilde “doğa eğitimi ve bilim okulları” açılmıştır (www.tubitak.gov.tr, 2013). Bu tür uygulamalar sonunda çocukların doğa algılarının genişlediği ve derinleştiği görülmüştür (Yardımcı, 2009: 237; Erentay ve Erdoğan, 2009: 168). Ancak bu okulların katılım kontenjanlarının son derece sınırlı, maliyetlerin nispeten yüksek olması yanında, genellikle öğretmen ve akademisyenlerin katılımcı olarak alınması vb. doğa koruma anlayışı ve bilincinin geniş kitlelere ulaşmasını önlemektedir. Bu çerçevede TÜBİTAK-MEB veya YÖK-MEB işbirliği ile bütün öğretim kurumlarına ulaşılmalı ve her ilde, mümkünse her ilçede “doğa eğitimi ve bilim okulları” açılmalıdır.

Bu tür uygulamaların resmiyet kazanması ve sosyal bilgiler, coğrafya öğretmenlerinin bizzat işin içinde olabilmeleri için “doğa eğitimi ve bilim okulları”, “doğa toplulukları”, “doğa eğitsel kulüpleri”, “doğal mirasın korunması eğitsel kulüpleri”nin açılmasını içeren kazanımların, amaçların sosyal bilgiler ve coğrafya öğretim programlarında yer alması gerekmektedir.

Tablo 5. Coğrafya dersi (9-12. sınıflar) “doğal miras ve doğal mirasın korunması” kavramlarının yer aldığı öğrenme alanları, üniteler, kazanımlar, etkinlik örnekleri, doğrudan verilecek beceriler.

COĞRAFYA	9. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ÖĞRENME ALANI	C. MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE	Ç. KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER	C. MEKÂNSAL BİR SENTEZ TÜRKİYE D. ÇEVRE ve TOPLUM
KAZANIMLAR	C.9.1. Yaşadığı yerleşim biriminin coğrafi özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. *Yaşanılan alana ait tarihî, doğal değer veya önemli bir etkinlik varsa bunlar tanıtılır.	Ç.11.3. Örnek incelemeler yoluyla ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetlerinin rolünü sorgular. *Dünyanın yedi harikası, dünyanın doğal ve kültürel ortak mirası, millî parklar da verilmelidir.	C.12.9. Turizm faaliyetlerinin çevresel, kültürel ve ekonomik etkilerinden yola çıkarak Türkiye’nin turizm politikalarını değerlendirir. *Tarihî, kültürel veya doğal değerlerimiz olduğu bir bölgeye gezi yapılabilir. D.12.4. Çevre yönetimi ve koruma açısından çevresel örgütlerin etkinliklerini değerlendirir. D.12.7. Doğal çevreyi korumaya yönelik alınan önlemlerin ve projelerin mekâna etkilerini değerlendirir. D.12.8. Ortak doğal mirasın ekosistemdeki öneminden yola çıkarak doğal miraslara yönelik tehditleri sorgular. D.12.9. Çevre bilincine sahip olur.
ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	Yaşadığım Çevreyi Keşfediyorum: Yaşanılan alanla ilgili arazi gezileri ve araştırmalar yapılarak tüm coğrafi özelliklerin ele alındığı bir rapor hazırlanabilir.	Dünyanın Hızlı Gelişen Endüstrisi: Turizm: Dünyanın önemli turistik değerleri harita üzerinde belirlenir. Rol kartları hazırlanarak turizm faaliyetleri ile	Doğa ve Kültürel Zenginlik Merkezi: Türkiye: Yaşadığı bölge veya ülkemiz ölçeğinde turizmle ilgili reklâm ve tanıtım kampanyası organize etmeye yönelik proje yapılabilir. Çevreye Ortak Duyarlılık Geliştirme: Farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkeler ve ülkemizin çevre ile ilgili bir konudaki uygulamaları karşılaştırmalı

	Kendi Belgeselimi Oluşturuyorum: Yaşanılan alanın coğrafi özellikleri ile ilgili görsel sunu hazırlanır (belgesel, albüm, slayt gösterisi vb.).	küresel etkileşim, kültür ve ekonomi ilişkisi kurulabilir.	olarak ele alınır. Benzer ve farklı yönler Venn şemasında gösterilir. Doğaya Uyum Projeleri: Doğaya uyum ve doğayı koruma amaçlı projeler sonuçları açısından sorgulanır. Doğa Hepimizin: Koruma altına alınmış alanlara gezi düzenlenerek alınan önlemler ve uygulamalar incelenir. Hepimizin Sorumluluğu: “Doğal Mirası Koruma Gazetesi” çıkarılabilir. Doğal Mirasların Farkında mıyız? Yakın çevredeki doğal miras alanlarına gezi düzenlenir. Fotoğraf ve görüntüler alınarak “Yakın Çevremizdeki Doğal Miras” konulu bir belgesel hazırlanır, okulda sergilenir. Geleceğimize sahip çıkmak: Doğal miras alanları ile ilgili belgesel nitelikteki film, slayt vb. izlenebilir. Yaşadığı yerleşim alanına yönelik doğal mirasın korunması ile ilgili üç ayrı proje geliştirilir. Geliştirilen projeler uygulanabilirlik, maliyet ve fayda açısından değerlendirilir.
DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ	Harita okuma becerisi, gözlem becerisi, sorgulama becerisi, arazi çalışma becerisi; tablo, diyagram ve grafik oluşturma ve yorumlama becerisi, zamanı algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, kanıt kullanma becerisi kazanımla birlikte organize edilerek verilecek becerilerdir.	Harita okuma becerisi, sorgulama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, tablo, diyagram, grafik oluşturma ve yorumlama becerisi kazanımla birlikte organize edilerek verilecek becerilerdir.	Harita becerisi, arazi çalışma becerisi, sorgulama becerisi, tablo-diyagram ve grafik oluşturma ve yorumlama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi. Harita kullanma becerisi, gözlem becerisi, sorgulama becerisi kazanımla birlikte organize edilerek verilecek becerilerdir. Sorgulama becerisi, değişimi ve sürekliliği algılama becerisi kazanımla birlikte organize edilerek verilecek becerilerdir.

(www.meb.gov.tr, 2013)

4.2. Doğal Mirasın Korunması ve Coğrafya Öğretim Programlarındaki (Ortaöğretim)

Yeri, Önemi

Ortaöğretim coğrafya müfredat programı genel amaçlarıyla öğrencinin, “Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma bilinci geliştireceği”, “Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştireceği”, “Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrayacağı” öngörülmektedir. Bu çerçevede ortaöğretim coğrafya öğretim programları genel amaçlarının, “doğal mirasın korunması” bilinci oluşturmaya yönelik bir içeriğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Coğrafya dersi ortaöğretim müfredat programının uygulanması ile ilgili açıklamalar başlığı altında 14. maddede öğretmenin arazi çalışmalarına ve inceleme gezilerine önem vermesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı maddenin devamında, bu geziler aracılığıyla öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinebilecekleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirebilecekleri ve bunlar yanında değer eğitimi de verilebileceğine değinilmiştir (www.meb.gov.tr, 2013).

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “doğal miras ve doğal mirasın korunması” kavramlarının özellikle 12. sınıf kazanımlarında belirgin ve etkili bir şekilde vurgulandığı görülmektedir. 9. Sınıf “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” ünitesinde “yaşanılan alana ait doğal değerlerin tanıtılması”, 11. sınıf “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ünitesinde “dünyanın doğal ortak mirası ve millî parklar hakkında bilgi sahibi olunması” hedeflenmektedir. 12. sınıf “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” ünitesinde “doğal değerlerimizin olduğu bir bölgeye gezi yapılması”; “Çevre ve Toplum” ünitesinde öğrencilerin “koruma açısından çevresel örgütlerin etkinliklerini” ve “doğal çevreyi korumaya yönelik alınan önlemlerin ve projelerin mekâna etkilerini” değerlendirebilmesi, “ortak doğal mirasın ekosistemdeki öneminden yola çıkarak doğal miraslara yönelik tehditleri sorgulaması” ve “çevre bilincine sahip olması” amaçlanmaktadır (Tablo 5).

“Çevre ve Toplum” ünitesinde önerilen etkinlik örnekleri[†], gerçekleştirilmeleri halinde, “doğal mirasın korunması bilinci”nin içselleştirilmesi açısından olumlu görünmektedir (Tablo 5).

12. sınıf coğrafya öğretim programında doğal miras ve doğal mirasın korunması ile ilgili kazanımlar, 2 saatlik programda (coğrafya dersi 12. sınıfta seçmeli ders konumundadır) okutulmayacak olan kazanımlar içerisinde yer almaktadır. Böylesine önemli bir konunun sınırlı bir öğrenci kitlesine aktarılması yanlış bir uygulamadır. Söz konusu kazanımlar, ayırım yapılmadan bütün liselerde (meslekî, teknik, fen, Anadolu, spor, güzel sanatlar, sosyal bilimler vb.) okutulmalıdır.

12. sınıf öğrencilerinin YGS-LYS gibi sınavların baskısı altında, öğretim süresinin yaklaşık yarısında (rapor vb. yollarla) okula devam etmediği göz önüne alınırsa, “doğal değerlerin, doğal mirasın korunması” gibi önemli bir konunun 10. veya 11. sınıf öğretim programına alınması mantıklı görünmektedir.

Türk eğitim sisteminde ve sosyo-kültürel yapısındaki açmazlardan birisi “söz-eylem birliğinin” yoksunluğudur. Görüldüğü üzere özellikle 12. sınıf coğrafya öğretim programı, yaşamın devamı ve sürdürülebilirlik açısından son derece önemli olan “doğal kaynakların, doğal mirasın korunması bilincini” oluşturmaya yöneliktir. Ancak kâğıt üzerinde yazılı olan kazanımların öğrencilere ne derecede ulaştığı, içselleştirildiği tartışmalıdır. Feodal-Sanayi-Bilgi toplumu katmanlarının iç içe olduğu ülkemizde, öğrencilerin farkındalık düzeylerinin; dünyaya, ülkesine ve yaşadıkları yöreye bakış

[†] “Doğal Zenginlik Merkezi: Türkiye ile ilgili reklâm ve tanıtım kampanyası projesi”, “Çevreye Ortak Duyarlılık Geliştirme”, “Doğaya Uyum Projeleri”, “Doğa Hepimizin: Koruma altına alınmış alanlara gezi düzenlenmesi”, “Hepimizin Sorumluluğu: ‘Doğal Mirası Koruma Gazetesi’ çıkarılması”, “Doğal Mirasların Farkında mıyız? Yakın çevredeki doğal miras alanlarına gezi düzenlenmesi”, “Fotoğraf ve görüntüler alınarak ‘Yakın Çevredeki Doğal Miras’ konulu bir belgesel hazırlanıp, okulda sergilenmesi”, “Geleceğimize sahip çıkmak: Doğal miras alanları ile ilgili belgesel nitelikteki film, slayt vb. izlenmesi”, “Yaşadığı yerleşim alanına yönelik doğal mirasın korunması ile ilgili proje geliştirilmesi” etkinlikleri.

açıların farklı olması son derece doğaldır. Yukarıda sözü edildiği üzere yapılacak arazi gezilerinin (bürokratik ve malî engeller kaldırılarak) ve doğal mirasın korunmasına yönelik projelerin yanında “doğa ve bilim okullarının”, “doğa eğitim kamplarının” açılması, okullarda “doğal miras” eğitsel kulüplerinin veya “tiyatro, drama toplulukları”nın oluşturulması vb. kazanımların öğrencilerce içselleştirilmesine yardımcı olabilecektir.

4.3. Doğal Mirasın Korunması ve Coğrafya Öğretim Programlarındaki (Yükseköğretim) Yeri, Önemi

Yükseköğretim coğrafya dersi hedeflerinden birisi de “öğrenci, coğrafyanın yardımıyla; alan, doğa, insan kavramlarından hareketle bölge ve toplumsal ortamların sorunlarının çözülmesi noktasına gelebilmelidir” şeklindedir. Görüldüğü üzere üst düzey duyuşsal-bilişsel sorgulamayı gerektiren böylesi bir hedef için yükseköğretim müfredat programlarının özenle hazırlanması gerekmektedir. Sözü edilen hedef ifadesi, “doğal kaynakların, doğal mirasın korunması bilincine sahip olabilme” kazanımını da içermektedir (Tezcan, 2013: 271).

Ülkemiz üniversitelerinde öğrencisi bulunan 8 adet coğrafya öğretmenliği anabilim dalı ve 24 adet coğrafya bölümü mevcuttur. Coğrafya ders programları bir üniversiteden diğerine çeşitlilik göstermekle birlikte, temel coğrafi bilgi, beceri ve değerlerin edinileceği mihver derslerin (fizikî ve beşerî-ekonomik coğrafya) dahi farklı içeriklere ve amaçlara sahip olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle ders programlarının yapılandırılmasında akademik anlamda bir bütünlük ve işbirliğinden söz etmek mümkün değildir. Böyle olmakla birlikte coğrafya bilimiyle ilgilenen öğrenci ve akademisyenlerin, doğal alanların korunması bilincinin oluşturulmasında aktif ve yapıcı bir role sahip olması gerektiği tartışılmaz bir gerçektir.

Ülkemizde doğal miras, doğal kaynakların ve mirasın korunmasıyla ilgili derslerin okutulduğu coğrafya öğretmenliği anabilim dalı ve coğrafya bölümü sayısı oldukça azdır. Doğal miras, doğal mirasın korunmasına yönelik dersler Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye'nin Doğal Mirası, Türkiye'nin Doğal Zenginlikleri), Niğde Üniversitesi (Türkiye'de Coğrafi Miras ve Ekolojik Ortamlar), Karabük Üniversitesi (Türkiye'nin Doğal ve Kültürel Mirası), Balıkesir Üniversitesi (Doğal Kaynaklar ve Korunması) ve Fatih Üniversitesi (Doğal Kaynak Yönetimi) öğretim programlarında yer almaktadır.

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda (COĞ 4018 kodlu, 2 kredilik), diğer bölüm ve anabilim dallarında ise genel kuşak programında **Türkiye'nin Doğal Mirası** (GNK 4003 kodlu, 2 kredilik) dersi seçmeli olarak okutulmaktadır. Bu dersin amacı "Miras, doğal miras ve doğal mirasa ilişkin kavramların öğrenilmesi, Türkiye'nin doğal miras kaynaklarının tanınması ve bu kaynakların sürdürülebilir kalkınma açısından turizm aracılığıyla değerlendirilmesinin öneminin kavranabilmesi" şeklinde belirtilmiştir. Dersin kazanımları şöyledir; 1. Doğal mirasa ilişkin kavram bilgisini bilir, 2. Türkiye'deki doğal miras kaynaklarını sınıflandırabilir, 3. Türkiye'deki doğal mirası kaynaklarını tanıyabilir, 4. Türkiye'deki doğal mirası kaynaklarını turizm aracılığıyla değerlendirebilmeyi planlayabilir, 5. Kullanarak korumanın sürdürülebilir kalkınma açısından önemi konusunda farkındalık oluşturabilir, 6. Arazi çalışmalarında teorik bilgilerini kullanabilir.

Dersin içeriğinde aşağıdaki konular yer almaktadır:

1. Doğal Miras ile İlgili Temel Kavramlar,
2. Arazi Gezisi (Tabiat Tarihi Müzesi),
3. Miras Turizmi ve Coğrafi Miras,

4. Jeomorfolojik Miras Kaynakları (Volkanik Miras: piroklastik koniler, kaldera, maar),
5. Jeomorfolojik Miras Kaynakları (Kıyı Mirası: falez, plaj, kıyı oku, tombolo, kıyı kumulu, ria, kıyı kordonu, delta),
6. Arazi gezisi (Kula volkanik miras alanları)-Belgesel,
7. Jeomorfolojik Miras Kaynakları (Karstik Miras: mağara, obruk, düden, traverten terasları),
8. Jeomorfolojik Miras Kaynakları (Buzul Mirası: buzul, buzul gölü),
9. Jeomorfolojik Miras Kaynakları (Su Mirası: miras göller ve miras nehirler),
10. Jeomorfolojik Miras Kaynakları (Su Mirası: akarsu mirası- kanyon, delta, şelale),
11. Biyocoğrafik Miras-Flora mirası,
12. Biyocoğrafik Miras-Fauna mirası,
13. Toprak Mirası.

Bu içerikten farklı olarak coğrafya öğretmenliği anabilim dalı öğrencileri, Sasalı Doğal Yaşam Parkı (İzmir), Homa Dalyanı Tuzla (İzmir), İzmir Kuş Cenneti, Kula, Spil Dağı Milli Parkı, Karagöl (Yamanlar Dağı, İzmir), Bafa Gölü, Kozak Yaylası, Bozdağ/Gölcük (İzmir), Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve Gediz Deltası'nı kapsayan seminer ödevleri hazırlayarak sınıf ortamında sunmaktadırlar (www.deu.edu.tr, 2013).

Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı yüksek lisans programında, **Türkiye’de Coğrafi Miras ve Ekolojik Ortamlar** (SBP 7027 kodlu, 3 kredilik) dersi, seçmeli olarak okutulmaktadır. Bu dersin amacı; “Miras

coğrafyalar, Anadolu’da binlerce yıldır süregelen ve insanın son altmış yılda en üst düzeye ulaşan yok edici etkisine karşın bugüne kadar ayakta kalabilmiş alanlardır. Doğal yaşam açısından dünya genelinde jeolojik, arkeolojik, tarihsel ve kültürel özelliklere sahip yerler de miras coğrafyalar olarak tanımlanabilmektedir. Bu dersin verilmesindeki amaç, coğrafi mirasların bulunduğu ekolojik alanların tanıtımı ve ülkemizi ekolojik yönden bölgelere ayırmaktır. Bu ayrım sayesinde birey olarak doğadaki yok oluşların farkında olunacak ve bu yok oluşu durdurma bilinci yaratılacaktır. Ayrıca ülke ölçüsünde yürütülen ormancılık, özellikle ağaçlandırma, erozyon kontrolü gibi etkinliklerin ekolojik veriler ışığında daha anlamlı, verimli ve bilinçli olarak yapılmasına ışık tutulacaktır” şeklinde belirtilmiştir. Dersin hedefleri şöyledir; 1. Coğrafi miras kavramını anlamak, 2. Ekoturizm ile geleneksel turizm (deniz-kum-güneş) arasındaki farkı ortaya çıkarmak, 3. Ekolojik ortam kavramını anlamak, 4. Çevre bilincinin oluşturulması, 4. İnsan-doğa arasındaki doğru ilişkiyi kurabilmek. Dersin içeriğinde “Miras coğrafya kavramı, Ekolojinin tanımı ve tarihçesi, ekolojide değişik yaklaşımlar, Ekolojik coğrafya ve jeoekoloji, Tıbbi ekoloji ve tıbbi coğrafya, Türkiye’nin önemli doğa alanları, Türkiye’nin bitkileri, Endemik miraslar, Türkiye’nin tabiat anıtları, Milli parklar, Jeopark, Doğa koruma alanları, Türkiye’nin ekolojik bölgeleri, Ekolojik açıdan sulak, dağlık alanlar ve kıyı şeridi, Orman ekosistemi, Türkiye’de orman ekosistemlerinin durumu, Eko-turizm kavramı, Eko-turizm çeşitleri, Sürdürülebilirlik ve eko-turizm, Ekolojinin önemi ve çevre sorunları” konuları yer almaktadır (www.nigde.edu.tr, 2013).

Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü’nde (lisans) **Türkiye'nin Doğal ve Kültürel Mirası** dersi (COG 220 kodlu, 3 kredilik), 4. yarıyılıda seçmeli olarak okutulmaktadır. Bu dersin içeriği, “2000 yılı sonu itibarıyla Dünya genelinde Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı 690 kültürel ya da doğal varlık bulunmaktadır. Bunların 530 tanesi kültürel/arkeolojik sit, 137 tanesi doğal sittir. Bu derste öğrencilerimize

ülkemizde bulunan doğal ve kültürel miras alanları ve milli parklar hakkında bilgi verilecektir” şeklindedir (www.karabuk.edu.tr, 2013).

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda, diğer bölüm ve anabilim dallarında genel kuşak programında seçmeli olarak okutulan **Türkiye’nin Doğal Zenginlikleri** (GNK 3001 kodlu, 2 kredilik) dersinde doğal miras değerlerine genel olarak değinilmektedir (www.deu.edu.tr, 2013).

Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü’nde **Doğal Kaynaklar ve Korunması** (COG 2116 kodlu, 3 kredilik) dersi okutulmaktadır. Bu dersin amacı “doğal kaynakların akılcı ve sürdürülebilir kullanımı için alınması gerekli tedbirleri göstermek” şeklinde olup, öğrencilerin “doğal kaynakların korunması hakkında neler yapıldığını, ne gibi kanunî mevzuatın var olduğunu bilmesi ve bir coğrafyacı olarak bu konuda bilinç ve davranış kazanması” hedeflenmektedir (www.balikesir.edu.tr, 2013).

Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Bölümü yüksek lisans programında **Doğal Kaynak Yönetimi** (GEO 519 kodlu, 3 kredilik) dersi yer almaktadır. Bu dersin amacı “Nüfusun ve doğal kaynakların tüketiminin hızla arttığı dünyamızda doğal kaynakların korunması son derece önemlidir. Doğal kaynakların elde edilmesi, kullanılması ve atıkların elden çıkarılması gibi konular, mekâna bağlı olmaları ve yeryüzünde düzensiz dağılışı göstermelerinden dolayı coğrafi bir boyutla ele alınmaları gerekir. Bu konulardan her birinin coğrafi boyutunu anlamak çevresel problemlerin önlenmesinde ve çözümünde temel oluşturmaktadır. Bu ders sosyal, ekonomik ve bilimsel prensiplerin sürdürülebilir doğal kaynak yönetim projelerinin planlanması, gerçekleştirilmesi ve değerlendirilmesinde uygulanması için gerekli olan bilgi ve becerinin sağlanması amacını taşımaktadır” şeklindedir (<http://sbe.fatih.edu.tr>, 2013).

Anglo-Sakson ülkelerindeki üniversitelerde doğal miras ve korunmasıyla ilgili dersler, programlar, uygulamalar vb. yer almaktadır. Nitekim Melbourne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji, Coğrafya ve Çevresel Çalışmalar Okulu Coğrafya Bölümü lisans eğitim programında “Heritage And Cultural Environments (Miras ve Kültürel Ortamlar)” dersi (ANTH90001 kodlu) okutulmaktadır. Bu ders kapsamında, öğrencilerin kültürel miras değerlerinin belirlenmesine katkı sağlaması ve söz konusu değerleri değişik yöntem-tekniklerle korunması ve yönetilmesi için gerekli yetilere sahip olması hedeflenmektedir (<https://handbook.unimelb.edu.au/view/2013/ANTH90001>, 2013). Doğal mirasın korunması bilincinin artırılmasına yönelik Alabama, Colorado, New Mexico, Oklahoma gibi üniversitelerde doğal miras programları açılmıştır (www.alnhp.org, 2013; www.cnhp.colostate.edu, 2013; www.nhnm.unm.edu, 2013; www.oknaturalheritage.ou.edu, 2013).

Böylece uygulamalara ülkemizdeki üniversitelerde hatta ortaöğretim kurumlarında da yer verilmeli, öğrenciler “yaparak-yaşayarak öğrenme” ilkesi çerçevesinde doğal kaynakların ve doğal mirasın korunarak kullanılması gerektiğini algılamalı ve içselleştirmelidir.

Sosyal bilgiler ve ortaöğretim coğrafya müfredat programları için önerilen “doğa kampları”, “doğa okulları”, “doğa eğitimi ve bilim okulları” esas itibarıyla evrensel bir ortamda, evrensel bakış açısına sahip olması gereken üniversite öğrencileri için de son derece önemli uygulamalardır. Ülkesi ve üzerinde yaşayan vatandaşları için aydın sıfatıyla önder olması gereken üniversite öğrencileri ve özellikle akademisyenlerin “doğal mirasın korunması” bilincinin oluşturulabilmesi için her platformda işbirliği içinde çalışmaları, resmi kurum-kuruluşlarla temas halinde olmaları gereklidir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılayamayan kıt doğal kaynaklar, Sanayi Devrimi'nden günümüze hızla tüketilmiş ve büyük ölçüde niteliği ve niceliği değiştirilmiştir. Esas itibarıyla karasal ve denizel ekosistemlerin hemen tamamı insan faaliyetlerinin tehdidi altındadır. Nitekim dünyamızda doğal orman örtüsünün yalnızca % 7'si nispeten geniş, bozulmamış birimler halinde kalabilmiştir. Ülkemiz sahip olduğu hassas ekosistemleriyle Neolitik dönemden günümüze yaklaşık 10-12 000 yıldır yoğun bir kullanıma sahne olmuştur. Böylesi bir kullanım baskısı altındaki ülkemiz doğal alanları hızla verimsizleşmiş, toprak-su-bitki örtüsü dengesi bozulmuştur. Bu durumu önlemek için önlemler alınsa da söz konusu tahribat günümüzde de devam etmektedir. Doğa koruma çalışmaları kapsamında ülkemiz karasal alanlarının yalnızca % 7'si resmi koruma statüsüne sahip olabilmektedir. Günümüze kadar ülkemizde 255'i Önemli Kuş Alanı olan 305 Önemli Doğa Alanı (20 208 149 ha, Türkiye'nin % 26'sı) tanımlanmış olup bunun ancak % 20'si koruma altına alınmıştır. Doğal kaynakların korunması, başka bir deyişle korunarak kullanılması sürdürülebilirlik açısından son derece önemlidir. Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde ülkemiz doğal kaynaklarının organize bir şekilde, bütün toplum katmanları ve resmi kurum-kuruluşların işbirliğiyle korunması zorunludur. Doğal kaynakların korunması açısından, doğal miras alanlarının oluşturulması ve bu alanların korunması için eğitim-öğretim faaliyetleri ve bu faaliyetlerin anayasası konumundaki öğretim programlarının nitelikli ve kapsamlı olması gerekmektedir.

Nitelikli ve sorumluluk bilincine sahip vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler ve doğal ortam-insan faaliyetleri ilişkisini fen ve sosyal bilimler arasındaki özgün konumuyla irdeleyen coğrafya dersleri ve öğretim programları, "doğal mirasın korunması" açısından mihver role sahiptir.

Bu çerçevede doğal mirasın korunması açısından sosyal bilgiler (ortaokul) ve coğrafya (orta ve yükseköğretim) müfredat programlarını irdelemek ve yapıcı-geliştirici katkılar ve önerilerde bulunmak gereklidir.

Sosyal bilgiler (5. ve 7. sınıflar) öğretim programlarında doğal mirastan çok, ortak miras vurgusu ön plandadır. Genel amaçlar içerisinde doğal mirasın korunmasını içeren herhangi bir ifadenin bulunmaması dikkat çekicidir. Bu yapıyla sosyal bilgiler öğretim programları, “doğal mirasın korunması bilincinin” kazanılması ve içselleştirilmesi hedeflerinden uzak görünmektedir.

Ortaöğretim coğrafya öğretim programları genel amaçları, “doğal mirasın korunması” bilinci oluşturmaya yönelik bir içeriğe sahiptir. “Doğal miras ve doğal mirasın korunması” ile ilgili kazanım ifadeleri ve etkinlik örnekleri, 9. ve 11. sınıf öğretim programlarında sınırlı bir şekilde yer alırken, 12. sınıf kazanımlarında belirgin ve etkili bir şekilde vurgulanmaktadır. Ancak, seçmeli olarak 2 veya 4 saat seçilebilen 12. sınıf coğrafya derslerinin 2 saatlik programlarında “doğal mirasın korunması” ile ilgili kazanımların yer almaması yanlış bir uygulamadır. Söz konusu kazanımlar, ayırım yapılmadan bütün liselerde (meslekî, teknik, fen, Anadolu, spor, güzel sanatlar, sosyal bilimler vb.) okutulmalıdır.

Ülkemiz üniversitelerinde doğal miras, doğal kaynakların ve mirasın korunmasına yönelik derslerin okutulduğu coğrafya öğretmenliği anabilim dalı ve coğrafya bölümü sayısı oldukça azdır. Doğal miras, doğal mirasın korunmasını içeren dersler Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye'nin Doğal Mirası, Türkiye'nin Doğal Zenginlikleri), Niğde Üniversitesi (Türkiye’de Coğrafi Miras ve Ekolojik Ortamlar), Karabük Üniversitesi (Türkiye'nin Doğal ve Kültürel Mirası), Balıkesir Üniversitesi (Doğal Kaynaklar ve Korunması) ve Fatih Üniversitesi (Doğal Kaynak Yönetimi) öğretim programlarında yer almaktadır. Diğer üniversitelerin sosyal bilgiler, coğrafya öğretmenliği anabilim dalları

ve coğrafya bölümleri ders programlarında da “doğal kaynaklar ve doğal mirasın korunması”na yönelik dersler konulmalıdır.

Anglo-Sakson ülkelerindeki üniversitelerde doğal miras ve korunmasıyla ilgili dersler, programlar, uygulamalar vb. yer almaktadır. Nitekim Melbourne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji, Coğrafya ve Çevresel Çalışmalar Okulu Coğrafya Bölümü lisans eğitim programında “Heritage And Cultural Environments (Miras ve Kültürel Ortamlar)” dersi okutulmaktadır. Doğal mirasın korunması bilincinin artırılmasına yönelik Alabama, Colorado, New Mexico, Oklahoma gibi üniversitelerde doğal miras programları açılmıştır. Böylesi uygulamalara ülkemizdeki üniversitelerde hatta ortaöğretim kurumlarında da yer verilmeli, öğrenciler “yaparak-yaşayarak öğrenme” ilkesi çerçevesinde doğal kaynakların ve doğal mirasın korunarak kullanılması gerektiğini algılamalı ve içselleştirmelidir.

Doğal miras eğitimiyle ilgili çalışmalar yurtdışı ilkökul-ortaokul müfredatlarında da belirgin olarak yer almaktadır. Nitekim Avustralya Hükümeti tarafından birçok uzmanın işbirliğiyle hazırlanmış olan “Education For A Sustainable Future” başlıklı kılavuzda okullarda uygulanacak doğal miras eğitimi müfredatı ana hatlarıyla belirtilmiştir (Australian Government, 2005: 14-15). Benzer uygulamalar UNESCO’nun desteğiyle Ürdün, Japonya, Yeni Zelanda, İngiltere ve Hindistan’da gerçekleştirilmiş, öğrenci ve öğretmenlerin uygulaması gereken hususlar, bu ülkelerin müfredatlarında ayrıntılı bir şekilde yer almıştır (www.unesco.org, 2013). Ortaokul öğrencilerine yönelik olarak, Ürdün’de Yarmouk Üniversitesi tarafından hazırlanan projede ve Kanada’da Ontario Parklarında yürütülen doğal miras eğitimi çalışmalarında başarılı sonuçlar elde edilmiştir (http://www.yu.edu.jo, 2013; http://www.casiopa.mediamouse.ca, 2013).

Bu çerçevede, ülkemiz ortaokul sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal mirasın korunmasına yönelik kazanımlar yer almalı, doğal mirasın korunması bilincinin

kazanılabilmesi için ülke çapındaki bütün ortaokullarda özellikle yaz mevsiminde uzman kişilerin istihdam edildiği “doğa okulları”, “doğa toplulukları”, “doğa eğitimi ve bilim okulları” açılmalıdır. Ancak bu uygulamalar daha çok büyük kentlerdeki özel okullarda yürütülmektedir. TÜBİTAK-MEB veya YÖK-MEB işbirliği ile bütün öğretim kurumlarına ulaşılmalı ve her ilde, mümkünse her ilçede “doğa eğitimi ve bilim okulları” açılmalıdır. Bu tür uygulamaların resmiyet kazanması ve sosyal bilgiler, coğrafya öğretmenlerinin bizzat işin içinde olabilmeleri için “doğa eğitimi ve bilim okulları”, “doğa toplulukları”, “doğa eğitsel kulüpleri”, “doğal mirasın korunması eğitsel kulüpleri”nin açılmasını içeren kazanımların, açıklamaların sosyal bilgiler ve coğrafya öğretim programlarında yer alması gerekmektedir.

Feodal-Sanayi-Bilgi toplumu katmanlarının iç içe olduğu ülkemizde, öğrencilerin farkındalık düzeylerinin; dünyaya, ülkesine ve yaşadıkları yöreye bakış açılarının farklı olması son derece doğaldır. Yukarıda sözü edildiği üzere, yapılacak arazi gezilerinin ve doğal mirasın korunmasına yönelik projelerin yanında, “doğa ve bilim okullarının”, “doğa eğitim kamplarının” açılması, okullarda “doğal miras eğitsel kulüpleri”nin veya “tiyatro, drama toplulukları”nın oluşturulması vb., kazanımların öğrencilerce içselleştirilmesine yardımcı olabilecektir.

Kazanımların anlam kazanması için ortaokullarda sosyal bilgiler ve fen-teknoloji; liselerde ise coğrafya ve biyoloji öğretmenlerinin işbirliğiyle doğal mirasın korunmasına yönelik projeler, seminerler vb. hazırlanabilir.

Bunlara ek olarak her ilde oluşturulacak “tabiat tarihi müzesi”, “botanik bahçesi özellikle bilimsel amaçlı arboretum”, “doğal yaşam parkı” ve “orman müzesi” vb. gibi mekânlar, öğrencilerde ve geniş halk kitlesinde “doğal alanların ve doğal mirasın korunması bilincinin” oluşturulmasında büyük rol oynayabilecektir.

KAYNAKÇA

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 14, Sosyal Bilgiler Öğretimi Özel Sayısı, 2013

- Akipek, S. (2001). "Dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşmenin değerlendirilmesi". AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 50(4): 13-40.
- Akten S., Akten M. ve Gül A. (2008), "Korunan doğal alanlarda bazı ziyaretçi yönetim modellerinin karşılaştırılması", IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 23-27 Nisan 2008, Antalya.
- Aliagaoglu, A. (2004). "Sosyo-kültürel miras turizmi ve Türkiye'den örnekler". AÜ Coğrafi Bilimler Dergisi, 2(2): 50-64.
- Australian Government, Department of The Environment and Heritage (2005). *Educating for a Sustainable Future: A National Environmental Education Statement for Australian Schools*, Carlton South, Australia: Impact Printing (Vic) Pty Ltd.
- Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü Ders Programları (2013). www.balikesir.edu.tr adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Başgelen, N. (2003). *Buldan*. İstanbul: Mart Matbaası.
- Bayburtluoglu, C. (1981). *Arkeoloji*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yay. No: 46.
- Berkes, F. ve Kışlalioğlu, M. (1990). *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Citron, B. (2006). *The Human Impact on Planet Earth, Foundation For the Future, "Humanity and the Biosphere: The Next Thousand Years"*, Paris: UNESCO.
- Cittaslow üyeleri (2013). www.cittaslowturkiye.org adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Dedehayır, H. (2009). *Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2008*. İzmir: Beyazsayfa Matbaacılık.
- Demirkese A.C., Özlüdemir M.T. ve Demir H.M. (2005). "Kapadokya örneğinde tarihi ve kültürel mirasın korunması ve bu işlemlerde harita mühendislerinin yetki ve sorumlulukları" TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 28 Mart-1 Nisan 2005, Ankara.

- Diler, A. (2007). *Muğla Kültür Envanteri I (Bodrum Kentsel Sit, Halikarnassos)*. Muğla: Muğla Üniversitesi Karya Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Diler, A. (2008). *Muğla Kültür Envanteri II (Bodrum Yarımadası Etnografik Eserleri)*. Muğla: Muğla Üniversitesi Karya Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları (2013). www.tubitak.gov.tr adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Doğaner, S. (1985). "Turizmde doğanın önemi ve Türkiye’de doğayı koruma çalışmaları". İÜ Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, 2(2): 117-124.
- Doğaner, S. (2003). "Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması", E.Ü. Coğrafya Sempozyumları 2, Coğrafi Çevre ve Koruma Sempozyumu, 16-18 Nisan 2003, İzmir.
- DEÜ Bilgi Paketi Ders Kataloğu (2013). www.deu.edu.tr adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Erentay, N. ve Erdoğan, M. (2009). *22 Adımda Doğa Eğitimi*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğal Kaynak Yönetimi Ders Bilgileri (2013). <http://sbe.fatih.edu.tr> adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Goudie, A. S. (2013). *The Human Impact on the Natural Environment: Past, Present and Future*, 7th edition, Oxford UK& Cambridge USA: Wiley-Blackwell.
- Gülersoy, A.E. ve Gümüş, N. (2012). "Sakin Şehir" Seferihisar’da Doğal ve Kültürel Mirasın Eko-Turizm Açısından Değerlendirilmesi", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü 1. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 28-30 Mayıs, Erzurum.
- Gümüş, N. ve Adanalı, R. (2011). "The attitude and behavior of students in high school towards historical and cultural heritage in Buca (İzmir)". Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 87-102.
- IUCN, International Union for Conservation of Nature (2013). www.iucn.org adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.

- Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü Ders Programları (2013).
www.karabuk.edu.tr adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Kurdoğlu, O. (2007). "Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel
Boyutu", Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 8(1): 59-76.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, Ankara:
TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Yalçın Matbaacılık.
- MEB-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2013). Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve
Kılavuzu (9-12. sınıflar). [http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-
programlari/icerik/72](http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72) adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- MEB-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2013). Sosyal Bilgiler Dersi (4-5-6-7. Sınıflar)
Öğretim Programı ve Kılavuzu. [http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-
programlari/icerik/72](http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72) adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Natural Heritage New Mexico, The Museum of Southwestern Biology at the University
of New Mexico (2013). www.nhnm.unm.edu adresinden 13 Haziran 2013
tarihinde alınmıştır.
- Niğde Üniversitesi-Ders Tanıtım ve Uygulama Bilgileri (2013). www.nigde.edu.tr
adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Oban (Çakıcıoğlu), R. (2006). *İzmir'in Eski Kentsel Dokusunun Korunması ve Turizm
Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül
Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Oban (Çakıcıoğlu), R. (2008). "Korumada yasal gelişim ve doğal miras alanlarının miras
turizmindeki yeri", IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi. 23-27
Nisan 2008, Antalya.
- Önemli Doğa Alanları (2013). www.dogadernegi.org adresinden 13 Haziran 2013
tarihinde alınmıştır.
- Soykan, F. (2004). "Seferihisar turizmi ve alternatif turizm olanakları", Düünden Yarına
Seferihisar Sempozyumu. 7-8 Ekim 2004, Seferihisar.

- Tezcan, Ş. (2013). *Yükseköğretim Coğrafya Eğitiminde Beceriler, 21. Yüzyılda Değişen Yaklaşımlar ve Yükseköğretimde Coğrafya Eğitimi* (261-282). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- The Alabama Natural Heritage Program (2013). www.alnhp.org adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- The Colorado Natural Heritage Program (2013). www.cnhp.colostate.edu adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- The Oklahoma Natural Heritage Inventory (ONHI) (2013). www.oknaturalheritage.ou.edu adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- The University of Melbourne, The Handbook of Heritage and Cultural Environments. <https://handbook.unimelb.edu.au/view/2013/ANTH90001>. (13.06.2013).
- Top Ten Ingredients For Creating And Maintaining A Successful Interpretative Program In Ontario Parks, Kathy Mcpherson. (2013). www.casiopa.mediamouse.ca adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Tüba-Tüksek (2008). *Kültürle Büyümek 2007*, Ankara: Yeni Reform Matbaacılık.
- Türkiye Jeolojik Mirası Araştırma Projesi (2013). www.mta.gov.tr adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye'nin Korunan Alanları (2013). www.milliparklar.gov.tr adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- UNESCO Dünya Miras Listesinde Türkiye (2013). www.kulturvarliklari.gov.tr adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Uslu A. ve Kiper T. (2006) "Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/ Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı". *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, (3): 305-314.
- World Heritage (2013). <http://en.wikipedia.org> adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.

World Heritage Program (2013). www.unesco.org adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.

World Heritage List Statistics (2013). <http://whc.unesco.org/en/list/stat#d1> adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.

World Statistics (2013). www.unesco.org adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.

Yardımcı, E., (2009), *Yaz Bilim Kampında Yapılan Etkinlik Temelli Doğa Eğitiminin İlköğretim 4 ve 5. Sınıftaki Çocukların Doğa Algılarına Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Yarmouk University (2013). www.yu.edu.jo adresinden 13 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.

Yücel, B. ve Babuş, D. (2005). "Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler", *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Doğa Dergisi*, 11: 151-175.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Scarce resources that could not meet unlimited human needs have been rapidly consumed from Industrial Revolution to present, and their quality and quantity have been largely changed. In essence almost all of terrestrial and marine ecosystems are under threat of human activities. As a matter of fact only 7% of natural forest cover has been able to remain in relatively wide, undisturbed units. Our country, with its sensitive ecosystems, has witnessed to an intense use from neolithic period to present for approximately 10-12.000 years. Our country's natural areas under which are such an use pressure were rapidly became infertile, and soil-water-vegetation cover balance was spoilt. Although measures were taken in order to prevent this situation, the respective destruction continues at the present time, too. Within the scope of nature conservation works, only 7% of our country's terrestrial areas has been able to have the official protected status. Until today in our country 305 important nature areas (20.208.149 ha, 26% of Turkey), of which 255 are important bird areas, have been identified, and only 20% of these has been put under protection. Protecting of natural resources, in other words using by protecting is highly important in terms of sustainability. Within the scope of the above explanations, it is necessary for our country's natural resources to be protected organizedly with cooperation of all layers of the community and official institutions and organizations. Education and training activities and syllabuses which are in the status of constitution of these activities are required to be quality and comprehensive in terms of conservation natural resources in order for natural heritage areas to be established and, for these areas to be conserved.

Methods

In this study, our social studies (secondary school) and geography (secondary and higher education) curriculums were examined by descriptive method in terms of conservation of natural heritage.

Results

Social studies lessons aiming at rising citizens with qualified and responsibility consciousness, geography lessons examing the relationship of habitat-human activities with its specific position between science and social sciences, and syllabuses are of pivotal role in terms of "conservation of natural heritage".

Within this scope in terms of conservation of natural heritage, it is required to examine social studies (secondary school) and geography (secondary and higher education) syllabuses and to make constructive-developmental contributions and suggestions

Rather than natural heritage, common heritage emphasis is at the forefront in social studies syllabuses (5th grades and 7th grades). It is remarkable that there is no statement which includes conservation of natural heritage within general purposes. With this structure social studies syllabuses seem far away from targets of acquiring and internalising "conservation consciousness of natural heritage".

General purposes of geography syllabuses for secondary education have a content for creating the consciousness of "conservation of natural heritage". Attainment expressions and activity examples, concerning "natural heritage and conservation of natural heritage", appear in a limited way in 9th and 11th grades syllabuses, whereas being emphasized in a prominent and an effective way on attainments of 12th grades. However, it is a wrong application that attainments concerning "conservation of natural heritage" have not appeared in two-hours-programs of geography lessons for 12th grades, which can be selected two- or four-hours as elective. The respective attainments should be taught in all high schools (vocational, technical, science, Anatolian, sports, fine arts, social sciences etc.) without making any distinctions.

In our country's universities, the number of division of geography teaching, and geography department, at which lessons for natural heritage, conservation of natural heritage and natural resources are being taught is quite a few. Lessons including natural heritage, conservation of natural heritage appear in syllabuses of Dokuz Eylül University (Turkey's Natural Heritage, Turkey's Natural Richnesses), Niğde University (Geographical Heritage and Ecological Environments in Turkey), Karabük University (Turkey's Natural and Cultural Heritage), Balıkesir University (Natural Resources and Their Conservation) and of Fatih University (Natural Resource Management). Also lesson syllabuses for divisions of social studies, geography teaching, and for geography departments of other universities should be put courses directed to "natural resources and conservation of natural heritage".

Conclusion and Discussion

As a result of the research, it was found that social studies syllabuses had been inadequate, but as for geography syllabuses for secondary education had been seen relatively adequate. Units and attainments, which contain concepts of natural heritage and its conservation, should appear comprehensively in our country's social studies syllabuses, and they should be drawn from 12th grades to 10th or 1st grades as for in

*Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 14, Sosyal Bilgiler Öğretimi
Özel Sayısı, 2013*

geography curriculums for secondary education. Lessons on natural heritage and its conservation, which are being taught in only a few universities, should appear in lesson syllabuses of all geography teaching divisions and geography departments. In each city if possible in each county, "nature schools", "nature communities", "nature education and science schools" should be opened for secondary school, high school and university students, where particularly in summer season specialist persons would be employed, and spaces such as "natural history museum", "botanical garden", "natural life park" and "forest museum" etc. should be built in city centers.